

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Кафедра дошкільної освіти

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ
ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Колективна монографія

Умань
Візаві
2023

УДК 378.018.8:373.2.011.3-051(02)

С91

Авторський колектив: Гаврилюк С. М., Попиченко С. С., Мельникова О. М., Скрипник Н. І., Жейнова С. С., Кушнір В. М.

Рецензенти:

Андрющенко Т. К., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів, Комунальний навчальний заклад «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради;

Ищенко Л. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Борин Г. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

*Рекомендовано до друку вченою радою
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 14 від 25 квітня 2023 року)*

Сучасні тенденції підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти С91 до професійної діяльності: теоретичний аспект : кол. моногр. / [С. М. Гаврилюк, О. М. Мельникова, В. М. Кушнір [та ін.] ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, каф. дошкільної освіти. – Умань : Візаві, 2023. – 230 с.

Колективна монографія представляє науково-теоретичну складову підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти до професійної діяльності. У монографії міститься шість логічно пов'язаних параграфів, спрямованих на пошук нових ефективних шляхів організації освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти, формування сучасного фахівця дошкільної освіти, здатного до творчої професійної самореалізації, самовдосконалення та саморозвитку.

Рекомендовано викладачам та здобувачам вищої освіти, вихователям та організаторам дошкільної освіти.

УДК 378.018.8:373.2.011.3-051(02)

© Авторський колектив, 2023

ЗМІСТ

Передмова	4
Змістовий аспект професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості (Гаврилюк Світлана).....	5
Психолого-педагогічні аспекти формування професійних компетентностей у майбутніх фахівців дошкільної освіти (Попиченко Світлана).....	45
Підготовка майбутніх вихователів до превентивної педагогічної роботи в закладах дошкільної освіти (Мельникова Ольга).....	77
Актуалізація мотивації на педагогічну самореалізацію майбутніх організаторів дошкільної освіти (Скрипник Неля).....	111
Методичні основи формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (Жейнова Світлана).....	146
Педагогічні технології в професійній підготовці магістрів дошкільної освіти (Кушнір Валентина).....	195
Висновки.....	228

ПЕРЕДМОВА

Сучасний економічний, соціальний та політичний стан в країні суттєво впливає на розвиток освіти в Україні та її інтеграцію в освітній європейський простір. У зв'язку з цими викликами та відповідно до Національної стратегії розвитку освіти України, рекомендацій Європейського парламенту та Ради Європи, ключової реформи «Нова українська школа», виникає потреба пошуку нових напрямів і шляхів якісної підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців дошкільної освіти, здатних до нестандартної, ефективної організації освітнього процесу, які легко орієнтуються в сучасному світі, володіють інноваціями, креативно і професійно підходять до вирішення нестандартних завдань, використовують сучасні інформаційно-комунікативні технології, тощо.

Саме вирішенню актуальних питань освіти, розвитку та виховання дітей, розв'язання професійних задач управлінського, методичного та освітнього характеру, що реалізується шляхом гармонійного поєднання фундаментальної, інноваційної та творчої спрямованості підготовки фахівців присвячена колективна монографія «Сучасні тенденції підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти до професійної діяльності: теоретичний аспект».

Науковий доробок авторів монографії містить шість логічно побудованих параграфів, спрямованих на пошук нових ефективних напрямів організації освітньо-виховної діяльності у закладі вищої освіти, формування сучасного фахівця дошкільної освіти, здатного до творчої професійної самореалізації, самовдосконалення та саморозвитку, набуття ним спеціалізованих навичок взаємодії «soft skills», формування професійної компетентності у закладі вищої освіти.

Монографія адресована викладачам закладів вищої освіти, управлінцям, педагогам-практикам, вихователям закладів дошкільної освіти та здобувачам вищої освіти, які навчаються за освітньою програмою 012 «Дошкільна освіта» в умовах очного та змішаного навчання.

*Світлана Гаврилюк, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Жейнова Світлана

Сучасний етап розвитку суспільства вимагає вдосконалення змісту вищої педагогічної освіти в Україні, пошуку нових напрямів у підвищенні якості професійної підготовки майбутніх фахівців усіх спеціальностей. Серед них важливе місце належить майбутнім вихователям закладів дошкільної освіти, якість професійної діяльності яких зумовлює ефективність виховання дітей дошкільного віку. Швидкість змін, що відбуваються в системі дошкільної освіти, висувають перед вихователями закладів дошкільної освіти вимоги, задоволення яких потребує розвитку здатності до творчості, вміння знаходити в роботі з дітьми нові ресурси, ефективні форми і методи пізнавальної діяльності.

Проблема становлення творчої особистості, розкриття природи креативності, створення умов для творчої самореалізації людини привертають увагу наукових, науково-педагогічних, педагогічних фахівців-практиків. Значущість цієї проблеми та її недостатнє розкриття у межах професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти стимулювали процес зближення та взаємозбагачення теоретико-експериментальних і концептуальних підходів щодо створення науково-методичного забезпечення.

Про необхідність розробки питання формування творчої особистості у контексті розвитку її творчих якостей зазначається у нормативно-правових документах, де окреслена проблема набуває державного значення. Ці положення відображено у Конституції України [19], Законах України «Про освіту» [18], «Про вищу освіту» [15], «Про дошкільну освіту» [16], «Про загальну середню освіту» [17] та в численних підзаконних нормативних актах.

За визначенням, що подано у Законі України «Про вищу освіту», освітнім процесом називається «інтелектуальна, творча діяльність у сфері

вищої освіти і науки, що провадиться у закладі вищої освіти (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості» [15].

Поняття «творчі якості» нерозривно пов'язане з поняттями «творчість», «творча особистість». Вони стали предметом багатьох досліджень у галузях філософії, психології та педагогіки. Проте без розуміння їхнього змісту та структури неможливо виявити сутність та структуру творчих якостей особистості вихователя закладу дошкільної освіти.

Таким чином, представники філософської думки вбачають творчість у внутрішньому світі людини, який вона розвинула та вдосконалила в собі, а саме: якості активно-діючих здібностей. Психологи розглядають творчість як вищий рівень логічного мислення, яка є поштовхом до діяльності, результатом якої є створення матеріальних і духовних цінностей.

Ми дотримуємося найбільш поширеного погляду педагогів, згідно з яким поняття «творчість» розглядається як створення в процесі фізичної чи розумової діяльності людини чогось нового, що відрізняється новизною, оригінальністю, неповторністю й суспільно-історичною унікальністю.

Творчу особистість визначаємо як індивіда, який володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, який вміє відкинути звичайне, шаблонне у діяльності.

Для з'ясування стану розробки обраної теми здійснено також огляд літератури, з якого можна зробити висновки, що проблема формування творчих якостей майбутніх вихователів розкрита фрагментарно, і тому вимагає подальшого розроблення, адже наявним є відсутність наукового знання про творчі якості вихователя закладу дошкільної освіти.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив існування багатьох підходів до формування творчих якостей студентів у процесі професійної підготовки. Оскільки проблема визначення сутності творчих якостей

особистості має комплексний характер, то її дослідження повинно ґрунтуватися на різних поглядах, тобто із застосуванням декількох теоретико-методологічних підходів, діалектично пов'язаних між собою.

Такий процес має орієнтуватися на методологічний базис, підґрунтям якого є ідеї і основні підходи: системний, діяльнісний, особистісний, компетентнісний, індивідуальний, міждисциплінарний та евристичний.

Системний підхід передбачає виділення структурних компонентів, специфічних функцій, встановлення функціонально-ієрархічних зв'язків, визначення системоутворювального чинника, аналіз зовнішніх зв'язків тощо [12, с. 40].

У рамках системного підходу важливою для формування творчих якостей вихователя закладу дошкільної освіти постає думка О. Білоус, яка розглянула проблему реалізації системного підходу у формуванні творчої активності майбутніх педагогів, їх готовності до творчої професійної діяльності. Головна ідея цього підходу полягає в тому, що жодна дія не здійснюється в ізоляції від інших, а кожне рішення має наслідок для всієї системи [4, с. 228].

Визначальним у потрактуванні творчої особистості С. Сисоєвою є взаємозв'язок певних розвинених, системно пов'язаних творчих якостей, які дозволяють досягти людині високих результатів у будь-якій діяльності [40, с. 48].

Сутність системного підходу у процесі формування креативності майбутніх педагогів детально розглянуто у науковому доробку Л. Петришин. Суттєвий внесок у вивчення окресленого питання зроблено дослідницею, яка зазначила, що основною творчою якістю особистості майбутнього педагога є креативність [36, с. 10]. Такий погляд полягає у виявленні структури системоутворювальних зв'язків процесу формування креативності, а також визначенні взаємозв'язку між різними підсистемами всередині системи [36, с. 162].

Таким чином, системний підхід розглядаємо з позицій того, що система формування творчих якостей вихователя в процесі професійної підготовки не вичерпується особливостями елементів, які її складають, а пов'язана передусім з характером взаємодії між елементами. Екстраполюючи таку концепцію на процес формування творчих якостей майбутніх вихователів, ми маємо створити систему діяльності викладача зі студентом, який у подальшому буде працювати за обраним фахом.

Отже, для цілісного розуміння процесу формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти ми маємо його розглядати як систему. Це дає підстави для висновків, що досліджуваний нами процес є системною сукупністю послідовних дій, спрямованих на досягнення визначеного результату. Таким чином, для нас важливими є такі особливості системної сукупності послідовних дій, як цілеспрямованість, стратегічність, нормативність, програмність, технологічність і поетапність.

Сучасні вимоги до цього підходу визначено у дослідженнях І. Беха, О. Бондаревської, І. Зязюна, Е. Помиткіна, О. Пехоти, В. Рибалки, В. Гладуша та інших. Такий підхід вимагає з'ясувати внесок окремих компонентів-процесів у розвиток особистості чи соціальної групи як системного цілого. З цього погляду він дуже тісно пов'язаний з особистісним підходом, що означає орієнтацію в конструюванні й реалізації педагогічного процесу на особистість як ціль, суб'єкт, результат і головний критерій його ефективності. Цей підхід наполегливо вимагає визнання унікальності особистості, її інтелектуального розвитку [8, с. 27].

Рівень розвитку особистості залежить від ступеня її самостійності у здійсненні певної діяльності. З цих позицій, формування творчих якостей особистості можливе за умови вивчення й організації цього процесу на засадах діяльнісного підходу.

Розглядаючи креативну складову професійного мислення у майбутніх педагогів, дотримується діяльнісного підходу Н. Малій, що передбачає вивчення особливостей перебігу процесів у цілісній психіці як системі та

породжує активність індивіда. Саме у межах цього підходу найбільшою мірою відображаються можливості розвитку творчої активності в освітньому процесі в умовах закладу вищої освіти [26, с. 5].

В методології та теорії педагогічної освіти пріоритетним зазначає діяльнісний підхід О. Боличевої, в рамках якого особистість педагога виявляється повністю детермінованим наочно-технологічним аспектом навчання: «...на особистісному рівні педагог не може тлумачитись як персоніфікація нормативної діяльності, адже стає суб'єктом, який реалізує у професії власний спосіб життєдіяльності, готовий визначити завдання, взяти відповідальність за їх вільне і самостійне розв'язання. Це – внутрішньо детермінована активність, за якою педагог поводить незалежно від обставин, творить їх сам і виробляє власну стратегію професійної поведінки і діяльності» [5, с. 40 - 41].

Привертають увагу наукові пошуки Т. Левченко, в результаті яких зроблено порівняльний аналіз підходів, концепцій, теорій в організації вищої освіти європейських країн. На думку авторки, у світлі діяльнісного підходу до освіти особливого значення набувають активні творчі методи навчання, дослідницькі проблемні методи, форми творчої організації навчання [22, с. 70].

Ми погоджуємось з думкою дослідниці і вважаємо, що такі форми роботи у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти забезпечать не тільки вільну самостійну пошукову діяльність, а й формування таких якостей, як: креативність, вигадливість, критичність мислення, винахідливість, активність.

Також Т. Левченко наголошує, що творча активність та інтелектуальні можливості суб'єкта підвищуються з розвитком мотивації, що є енергетичним ресурсом у різних видах діяльності [22, с. 71], що, на нашу думку, сприятиме формуванню такої якості майбутнього вихователя, як умотивованість.

Актуальним, на наш погляд, є акцентування Р. Серьожниковою на діяльнісному підході щодо формування творчого потенціалу у майбутніх

викладачів у процесі професійної підготовки в університеті. Такий підхід дослідниця розуміє як орієнтир на діалектичне поєднання завдань професійно-педагогічної підготовки майбутнього викладача з особистим досвідом творчої діяльності і поведінки студентів, на урахування пріоритетності їхньої домінантної індивідуально-креативної сфери, чим спрямовує процес вироблення суб'єктної позиції саморозвитку через усвідомлення себе як творчої особистості, виявлення і розкриття наявного творчого педагогічного потенціалу у відповідній діяльності [39, с. 7].

Привертає увагу робота А. Медведєвої, де з позицій діяльнісного підходу теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено систему формування у студентів творчих умінь у процесі позааудиторної виховної роботи [28, с. 11]. Так, ми повністю погоджуємося з висловом: «діяльність у позааудиторній роботі часто має творчий характер» [28, с. 9], але з тим, що творчі вміння, сформовані у процесі позааудиторної виховної роботи, абсолютно ідентичні тим, які студент використовує в навчальній діяльності, ми погодитися не можемо, адже в умовах професійної підготовки цей процес набуде іншого розгортання. Це дослідження проводиться в іншому середовищі, в інших умовах, і саме тому використання ідей можливе лише частково.

Творча професійна робота вихователя розглядається як провідний фактор розвитку творчих можливостей вихованців в працях А. Федорович, де пріоритет надається саме діяльнісному підходу [45, с. 130].

Близьким до нашого дослідження є робота Ч. Тхи Тхюи Нга, де розкрито питання підготовки фахівців в галузі дошкільної освіти. Автор розглядає діяльнісний підхід як основу формування майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у педагогічному закладі вищої освіти. На його думку, цей підхід виступає неодмінною умовою підвищення якості освіти, вдосконалення професійної компетентності змісту освіти та як наслідок – підвищення професійної компетентності випускників закладів вищої освіти [47, с. 38].

Погоджуючись з цими думками, відзначимо, що в процесі формування творчих якостей студентів педагогічних університетів, як майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, важливим є положення про те, що творча діяльність є одним із основних чинників творчого розвитку особистості. Особистість, яка є творчою, завжди пізнається в діяльності, у системі творчих дій, і будь-яка творча якість формується у творчій діяльності, через систему творчих дій.

Вихідними для нашого дослідження стали ідеї особистісного підходу, розроблені у працях І. Беха, В. Рибалки, С. Сисоєвої, А. Сущенка, І. Якиманської та ін.

У характеристиці особистісного підходу в межах освіти виділяють серед чільних його ознак головну мету – розвиток особистості в її автономності, самостійності, відповідальності, сталості. Цей підхід вважається вченими основним у підготовці творчої особистості і пов'язаний із формуванням її особистісних і професійних якостей.

У контексті формування творчих якостей особистості вихователя багато важить думка С. Яланської, яка вважає, що на засадах особистісного підходу відбувається синтез напрямів педагогічної діяльності навколо її головної мети – особистості, як пояснювальний принцип, що розкриває механізм особистісних новоутворень; принцип свободи особистості в освітньому процесі (вибір пріоритетів, освітніх шляхів, формування власного, особистісного досвіду; опору на відповідні особистісні якості: основні потреби, спрямованість особистості, ціннісні орієнтації, життєві плани, настанови, домінуючі мотиви діяльності тощо. Побудова особистісного підходу розглядається як цілісний педагогічний процес у єдності своїх елементів зі специфічними цілями, змістом, технологіями [51, с. 93].

Основою реалізації особистісного підходу С. Яланська зазначає постійне вивчення та знання індивідуальних особливостей особистості, її поглядів, інтересів, звичок тощо; діагностування та моніторинг рівня формування цих особистісних якостей; оперативну зміну тактики взаємодії

викладача і студента залежно від обставин, що склалися; створення умов для самовиховання та саморозвитку особистості; розвиток самостійності, ініціативи, результативності діяльності. Важливим моментом у цьому підході є визнання того, хто навчається, активним суб'єктом діяльності, а отже, становлення суб'єкт-суб'єктних стосунків [51, с. 93].

На засадах особистісного підходу пропонує розглядати процес професійної підготовки педагога О. Боличева. Систематизувати уявлення про феномен розвитку особистості у процесі підготовки майбутнього фахівця авторка зазначає, що знання як продукт відповідного підходу в освітній діяльності з'являється як знання, зіставлене з існуючим особистісним контекстом, особистісною системою знань, що формується в індивіда, та особистісними сенсами і цілями діяльності. Цей процес, на думку вченої, має перетворювальний, взаємозбагачувальний та розвивальний ефект у всіх учасників освітнього процесу [5, с. 43-44].

Особистісний підхід, як зауважує О. Пехота, доцільно розглядати як важливий психолого-педагогічний принцип, як методологічний інструментарій, основу якого становить сукупність вихідних концептуальних уявлень, цільових установок, методико-психодіагностичних та психолого-технологічних засобів, які забезпечують більш глибоке цілісне розуміння, пізнання особистості і на цій основі – її гармонійний розвиток в умовах існуючої освітньої системи [32, с. 30].

Отже, один із способів реалізувати особистісний підхід у формуванні творчих якостей вихователів у процесі професійної підготовки вбачаємо у створенні в освітньому процесі сфери самоствердження особистості. Таким чином, саме особистісний підхід припускає опору в освіті на природний процес саморозвитку задатків і творчих якостей майбутнього вихователя, в усвідомленні себе особистістю, у виявленні, розкритті своїх творчих якостей, становленні самосвідомості у здійсненні професійної самореалізації.

Не менш важливим для нашого дослідження є компетентнісний підхід. Серед визначень поняття «компетентність» на увагу заслуговує саме таке

трактування, що надано у Законі «Про вищу освіту» – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [15].

Відповідно до концептуального положення академіка І. Беха, недоцільним є ототожнення навчальних здібностей, знань і умінь з компетентностями. Компетентність він трактує як досвідченість суб'єкта у певній життєвій сфері. Змістовий наголос робиться на досвідченості, а не на обізнаності чи поінформованості суб'єкта у певній галузі. Розкриваючи її структуру, І. Бех виділяє два рівні сформованості компетентності особистості: вищий і нижчий [2, с. 6].

Компетентнісний підхід в освіті, на думку Л. Гуцан, виступає головним орієнтиром в освітньому процесі. Для того, щоб він повною мірою став реалією, необхідною є екстраполяція його ідей на педагогічний процес. Оскільки особливістю компетентнісного підходу є нова мета навчання, очевидним стає те, що відповідно до неї мають бути адаптовані всі компоненти навчального процесу. Тільки за умови охоплення всього педагогічного процесу можна досягти формування компетентності студентів як інтегрованого результату навчання [12, с. 38].

Компетентнісний підхід за визначенням Н. Дем'яненка, виступає ефективною методологією практико-орієнтованої освіти. При цьому «досвід діяльності» набуває статусу дидактичної одиниці та враховуються досягнення і якості студента. Таким чином, традиційна тріада доповнюється новою дидактичною одиницею «знання – вміння – навички – досвід діяльності» [31, с. 96].

У наукових розвідках Б. Андрієвського зустрічаємо думку про те, що компетентнісний підхід до підготовки спеціаліста орієнтує не на поінформованість, а на вміння раціонального розв'язання актуальних

професійних і соціальних проблем. Так, дослідник зазначає, що процес професійної підготовки має ґрунтуватися на оволодінні фаховим досвідом, а пізнавальна діяльність студентів виступати в якості інтегруючого фактора за такою схемою переходу від суб'єктивного досвіду до теоретичних узагальнень і знову до практики на більш високому професійному рівні [1, с. 219].

Так, компетентність розуміється Б. Андрієвським в широкому значенні як ступінь соціальної та психологічної зрілості людини, її готовність до певного виду діяльності, що дозволяє індивіду успішно функціонувати в суспільстві. У вузькому – комплексна характеристика інтегрованості індивіда в суспільну діяльність, що передбачає певну світоглядну й ціннісну його спрямованість [1, с. 218].

Творчою компетентністю майбутнього педагога С. Яланська називає найвищий рівень розвитку професійної компетентності, коли людина здійснює професійну діяльність на творчій основі стабільно і неперервно [51, с. 60].

Вважаємо, що врахування компетентнісного підходу до формування творчих якостей майбутніх вихователів суттєво покращить освітній процес, оскільки у такому разі він буде спрямований на здобуття знань про закони творчості, методи та правила творчої діяльності, здатності до ефективної творчої комунікації, здатність до здійснення творчого пошуку інформації, що буде відображенням найвищого рівня розвитку професійної компетентності і корисним інструментом у майбутній професійній діяльності.

В рамках досліджуваної теми доцільним є звернення до індивідуального підходу. Індивідуальний підхід до формування творчих якостей майбутніх вихователів – це врахування у процесі професійної підготовки індивідуально-психологічних особливостей, вибір форм й методів самопізнання та саморозвитку.

Для кожної особистості творча якість є унікальною за своєю суттю, своєрідною за умовами її розкриття та індивідуальною за механізмами її вияву. Найбільш виразно ця думка знайшла відображення у працях О. Пехоти, в яких

серед важливих якостей педагога зазначено наявність професійного ідеалу: наявність у педагога яскраво виражених індивідуальних особливостей, індивідуального стилю (почерку) діяльності; цілісний гуманістичний світогляд, гуманітарний напрямок особистості, висока загальна і психолого-педагогічна культура; здатність бути хорошим вихователем; емоційна стабільність; високий творчий потенціал; варіативність професійного мислення, високий його рівень; готовність до професійного саморозвитку; позитивна Я- концепція; емпатія; толерантність (як терпіння до чужої думки та чужих особистісних особливостей); готовність і здатність до наукової співпраці з вихованцями і колегами, до дослідно-експериментальної роботи, інноваційний стиль мислення, дослідницька культура, прагнення пробудити до цього майбутнього вчителя [32, с. 250].

У дослідженні О. Отич розвиток творчої індивідуальності як провідної характеристики вільної й відповідальної особистості виступає на передній план професійної підготовки і майбутнього фахівця, адже маючи творчу індивідуальність, майбутній педагог може компенсувати завдяки їй навіть недостатню професійну компетентність, оскільки зуміє інтуїтивно знайти оптимальний для даної ситуації вихід, завдяки відчуттю стилю [33, с. 123].

Творчу індивідуальність, що має свої особливості у професійно-педагогічній діяльності педагога О. Отич пропонує розглядати, у двох аспектах: по-перше, це – творча індивідуальність фахівця-виробника, майстра високої кваліфікації, найвищим рівнем вияву якої є мистецький рівень його діяльності, за якого він стає «художником» своєї справи. Цей рівень оволодіння професійною майстерністю характеризується творчою свободою, своїм неповторним стилем та естетичною орієнтацією, що спрямовує діяльність професіонала на забезпечення єдності користі, добра й краси. По-друге, вона є творчою індивідуальністю педагога, який цю майстерність вмie передати своїм вихованцям. З цих позицій творчу індивідуальність педагога професійної школи дослідниця рекомендує розглядати в контексті педагогічної майстерності та педагогічної творчості, які, як відомо, існують

лише в індивідуальному виконанні і від того, наскільки яскравим і педагогічно виразним воно буде, залежить ефективність педагогічного впливу творчої особистості педагога на його вихованців [33, с. 77].

На засадах індивідуального підходу будує своє дослідження О. Кривильова. Цікавою є думка автора, що при формуванні готовності до самостійної творчої діяльності майбутніх педагогів слід використовувати технології, зорієнтовані на індивідуальність студента, серед яких автор зазначає: технології творчого розвитку особистості у процесі професійної підготовки, де майбутній педагог виступає як компетентний консультант, помічник, організатор педагогічної взаємодії з вихованцем у пізнавальному процесі; технологія створення ситуацій успіху, де визначається суб'єктна взаємодія і збільшення міри свободи учасників педагогічного процесу, самоактуалізація і самопрезентація особистості майбутнього педагога [21, с. 255].

Підсумовуючи вище зазначене, у своєму дослідженні можемо використати ці ідеї щодо формування творчих якостей майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки. Використання елементів зазначених технологій, на наш погляд, стане рушійною силою для підвищення мотивації формування творчих якостей майбутніх вихователів у процесі самопрезентації. Отже, дослідження О. Кривильової є досить вагомим для інтерпретації деяких положень нашого дослідження.

Орієнтації на індивідуальні особливості особистості студента у своєму дослідженні дотримується Т. Ткач. Це створює більш сприятливі умови для впровадження системи розвивального навчання [44, с. 229].

Зазначимо, що складовою процесу формування творчих якостей майбутніх вихователів може стати індивідуальна самостійна творча робота. Це дозволить поглибити теоретичні знання та надасть можливість бути здобувачам вищої освіти в новій рольовій позиції педагога-вихователя. Таким чином, імітація професійної діяльності має проходити крізь систему індивідуальних завдань, вправ, ситуацій, діалогів, конкурсів творчих робіт.

На важливості врахування індивідуально-типових особливостей наголошує Р. Белоусова у дослідженні комунікативної креативності. В межах індивідуального підходу до операціоналізації поняття «комунікативна креативність» розглядається дослідницею як інтегральна якість особистості. Авторкою виділено та описано формально-динамічні та якісні показники комунікативної креативності. У праці розкрито психологічні особливості осіб, що відрізняються рівнем комунікативної креативності, та специфіку комунікативної креативності у осіб з різною емоційною диспозицією [3, с. 5]. Ми погоджуємося з дослідником щодо визначення поняття комунікативної креативності, адже в межах теми нашого дослідження зазначаємо креативність як творчу якість, яка має бути сформована у вихователя дітей дошкільного віку.

При цьому ми також враховували розроблені Л. Москальовою вікові характеристики студентів, які обрали професію педагога. Вчена, спираючись на дослідження Г. Хола, Ф. Райса, дотримується думки, що вік від 17 до 25 років є періодом дорослішання (adolescence) і саме у цьому віці студенти, що обирають професію педагога, мають особливості пов'язані з їх інтелектуальним розвитком. Особливий інтерес представляють виділені Л. Москальовою такі вікові характеристики майбутніх педагогів у період дорослішання, як психофізіологічні, особистісні, соціальні, культурні «зрушення, що спостерігаються у проходженні особистістю стадій ідентичності, припадають саме на період дорослішання» [30, с. 32], що, на нашу думку, вказує на важливе значення формування творчих якостей саме в цьому віці для ідентифікації студентом себе як носія творчих якостей.

Підтримуємо позиції вчених про те, що індивідуальний підхід до формування творчих якостей майбутніх вихователів має посісти чільне місце у вищій освіті, оскільки він ефективно реалізує вікові характеристики студентів у формуванні індивідуальності і становленні особистості майбутнього творчого фахівця.

Сьогодні проблема формування творчих якостей особистості привертає увагу багатьох науковців та набуває міждисциплінарного характеру, тому її наукове дослідження базується на досягненнях педагогіки, психології та інших гуманітарних наук.

На думку академіка С. Сисоєвої «... міждисциплінарний підхід не обмежує знання, а створює умови для реалізації зв'язків між різними науками, здатними забезпечити при вивченні об'єкту дослідження необхідні та достатні знання, зосереджуючись при цьому на власному предметі у цілісному явищі (об'єкті дослідження). Міждисциплінарний підхід вирішує існуючі у предметній системі навчання протиріччя між розрізненим засвоєнням знань і необхідністю їх синтезу, цілісного та комплексного застосування на практиці, у діяльності та житті людини» [40, с. 5].

На засадах міждисциплінарного підходу пропонує розглядати процес формування творчих якостей О. Отич, адже саме інтеграцію мистецтва і наук вважає найбільш плідною в гуманітарній сфері. Зокрема, взаємодія мистецтва і педагогіки породжує, на думку дослідниці, три унікальні феномени: мистецтво педагогіки, педагогіку мистецтва та мистецьку педагогіку, в контексті яких педагог перетворюється з транслятора суспільного досвіду на фасилітатора власного саморозвитку своїх вихованців шляхом впливу на їхню, передусім, емоційно-почуттєву сферу, а через неї – на інтелектуальну [33, с. 76]. Погоджуючись з поглядами вченої, вважаємо ці питання відображенням масштабних інтегративних процесів, що відбуваються не тільки у сфері наукового пізнання, але й у відношеннях між такими науками, як педагогіка і психологія.

Так, у психології міждисциплінарність як ознака психологічних досліджень багато в чому зумовлена самим становищем психології в системі наук. Психологія посідає важливе місце в системі наукового знання, перебуваючи на перетині природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук [38, с. 51].

Конкретно в нашому дослідженні міждисциплінарність зумовлена зверненням до специфічного об'єкту напряму гуманістичної психології, дослідженням якої стали смислові структури, цінності та якості людини, серед яких: творчість, відповідальність, неповторність, унікальність, індивідуальність кожної особистості, креативність тощо.

У процесі вивчення творчих якостей ключовим постає питання про носія творчого начала, про особистість, яка творить, її характеристики, структуру її якостей. Такий аналіз, на думку С. Сисоевої, можна здійснити за допомогою евристичного підходу. Особливий інтерес становлять закони педагогіки творчості, серед яких С. Сисоева зазначає: закон педагогічної розвивальної взаємодії, закон фасілітаційного режиму педагогічного впливу, закон взаємозумовленості розвитку суб'єктів педагогічного процесу, неперервної творчої реалізації та самореалізації особистості [41, с. 85–86].

Серед основних механізмів творчої діяльності людини С. Шандрук зазначає пошук невідомого шляхом застосування евристичних прийомів і методів. Евристичний прийом мислення, на думку вченого, – важливий механізм творчості, де евристика – це певні процедури, які приводять до правдоподібних рішень і висновків лише з відомим ступенем вірогідного. Евристичні прийоми та методи описуються ним як процедури, що скорочують перебір варіантів на шляху до розв'язання, й відповідно мета евристики – дослідити методи і правила того, як здійснювати відкриття та винаходи [48, с. 27-28].

Спроба знайти відмінне й подібне між поняттями «творчість» й «евристика» відбулась у наукових розвідках І. Парфентьевої та К. Матвійчука, в яких творчістю визначено результат творчої діяльності, а «евристикою» – методи та засоби отримання цього результату. Евристичний підхід до навчання, на думку дослідників відрізняється тим, що не задає готового предметного змісту як результату вивчення курсу чи теми, але вимагає від студента в ході навчання створення нового змісту, тобто його власного зростання [34, с. 48].

Зазначимо, що сутність *евристичного підходу* до формування творчих якостей майбутніх вихователів полягає у самостійному пошуку невідомого, відкриття та створення нового творчого продукту у процесі професійної підготовки.

Отже, в якості методологічного підґрунтя формування творчих якостей майбутніх вихователів дітей дошкільного віку доцільно використовувати системний, діяльнісний, особистісний, компетентнісний, індивідуальний, міждисциплінарний та евристичний. Зазначені наукові підходи закладено в основу теоретичного обґрунтування формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Виникає необхідність інтегрувати різноманітні підходи, теорії і погляди щодо формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

На нашу думку, комплексне впровадження зазначених підходів дозволить досягти позитивного результату у формуванні творчих якостей вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Обрані нами методологічні підходи зумовлюють визначення основних принципів та правил, які стають вихідними положеннями та вимогами до формування творчих якостей вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що творча діяльність вихователя ЗДО неможлива без залучення творчих якостей з опорою на систему творчих знань та умінь (пізнавальна сторона), намірів, потреб та інтересів (мотиваційна), емоцій та переживань (емоційна), дій та вчинків (діяльнісна.)

Творчий майбутній вихователь, на нашу думку, має навчитися виконувати певні функції, серед яких:

1) пізнавальна функція (з погляду діяльності, пов'язаної з пізнанням і відображенням навколишнього світу, творчий вихователь віддзеркалює об'єктивний світ для дітей дошкільного віку через свій суб'єктивний);

2) емоційно-мотиваційна функція (вираження мотивації відбувається через емоції, образи, мистецький задум тощо, особливого значення набуває уява творчого вихователя, насамперед, тоді, коли виникає необхідність запропонувати дітям нову ситуацію за умови збереження основних вимог життєвої реальності);

3) діяльнісна функція (творча діяльність вихователя закладу дошкільної освіти є виразом, комунікацією і взаємодією з дитиною, спираючись на емоційний потенціал такого спілкування, де нестандартні й оригінальні дії можуть опосередковано стати потенційними вчинками).

Професійна діяльність вихователя закладу дошкільної освіти – це особливий різновид творчої інтелектуальної праці, що пов'язана з пошуком оптимальних і нестандартних педагогічних рішень, здатністю до самовдосконалення і самоосвіти, розробки нових методик, форм, прийомів, формуванням індивідуального стилю у роботі з дітьми. Творчість вихователя полягає, насамперед, у доборі методів і розробці технологій реалізації мети і поставлених завдань, забезпеченні ефективності освітнього процесу ЗДО. Саме творчі якості в організації такої діяльності низують всю структуру особистості вихователя і знаходять вияв у професійній діяльності.

На основі опрацювання зазначених вище праць і досліджень, можемо обґрунтувати наступне визначення поняття *«творчі якості вихователя закладу дошкільної освіти»* як сукупність взаємопов'язаних характеристик і ознак, спрямованих на створення і реалізацію творчих задумів у професійній діяльності, що забезпечить творчий характер професійної самореалізації.

Розкриття сутності поняття *«творчі якості вихователя закладу дошкільної освіти»* дає змогу здійснити теоретичне дослідження проблеми формування творчих якостей вихователів закладів дошкільної освіти, встановити його складові структурні компоненти.

Так, структура діяльності педагога дошкільного профілю, як зазначає В. Ляпунова, представлена місією, що пов'язана з забезпеченням

організаційно-педагогічних умов для успішної освіти й соціалізації дитини в умовах закладу дошкільної освіти [24, с. 163].

Структура творчих якостей особистості майбутнього педагога представлена в дослідженні І. Парфентьєвої та К. Матвійчука у вигляді таких складових: когнітивні (вміння відчувати мистецькі образи, задавати питання, відшукувати причини недоліків, визначати власне розуміння проблеми та ін.); креативні (натхнення, фантазія, гнучкість розуму, чуйність до протиріч; розкутість думок і почуттів, рухів; прогностичність, наявність своєї думки та ін.); організаційно-діяльнісні (усвідомлення цілей творчої діяльності і готовність їх пояснити; вміння поставити мету і організувати її досягнення; здатність до творчості; рефлексивне мислення та ін.) [34, с. 48].

Аналіз головних аспектів професійної діяльності майбутніх вихователів, особливостей його творчої діяльності й ролі творчих якостей в організації освітнього процесу закладу дошкільної освіти, дозволив виокремити такі *компоненти у структурі творчих якостей* вихователя закладу дошкільної освіти: *пізнавальний*, психолого-педагогічний зміст якого передбачає те, що творчість вихователя пронизує акт пізнання дійсності дитиною; *емоційно-мотиваційний*, сутність якого передбачає те, що творча діяльність вихователя здійснюється на основі мотивів і викликає певні позитивні емоції; *діяльнісно-творчий*, зміст якого передбачає, що професійна діяльність вихователя набуває творчого характеру.

Таким чином, виокремлення структури творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є аналітичною процедурою, що дозволяє диференціювати цілісну особистість творчого вихователя, зазначаючи творчі якості, що знаходяться у тісному взаємозв'язку.

Пізнавальний компонент у структурі творчих якостей вихователя закладу дошкільної освіти є сукупністю професійних знань, умінь і навичок, необхідних для організації творчої діяльності в сучасних закладах дошкільної освіти і відображено у таких творчих якостях як: обізнаність, креативність, критичність мислення, вигадливість.

Емоційно-мотиваційний компонент творчих якостей вихователів закладів дошкільної освіти має вияв у захопленості, емоційності, емпатійності, умотивованості.

Діяльнісно-творчий компонент у структурі творчих якостей вихователів закладів дошкільної освіти розглядаємо через призму таких творчих якостей: активність, винахідливість, оригінальність, компромісність, артистичність, імпровізаційність, рефлексивність.

Ми вважаємо, що вивчення та процес формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти має спиратись на структуру цих якостей, як уявлення про системний характер певного явища. На жаль, у сучасній системі педагогічної освіти не враховуються дані вимоги ні на етапі відбору студентів у педагогічний заклад вищої освіти, ні на етапі формування в них професійних знань, умінь та навичок.

Наданий опис педагогічної доцільності застосування творчих якостей вихователів дітей дошкільного віку та розкриття прикладного значення їх використання у професійній діяльності в освітньому процесі закладу дошкільної освіти дозволив дійти висновку, що запорукою всебічного розвитку особистості дитини буде вихователь, у якого сформовані компоненти, що зазначено нами у структурі творчих якостей вихователя закладу дошкільної освіти.

Організація подальшої роботи вимагала визначення критеріїв, відповідних показників та рівнів сформованості творчих якостей вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Виокремлення структури творчих якостей вихователів закладів дошкільної освіти набуло ознаки аналітичної процедури, що дозволило нам лише у теоретичному наближенні диференціювати цілісну особистість вихователя, де всі її аспекти щільно пов'язані.

Організація експерименту вимагала визначення критеріїв, відповідних показників та рівнів сформованості творчих якостей вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки. Оцінювати рівень

сформованості творчих якостей вихователів доцільно за допомогою комплексу критеріїв і показників, для визначення яких необхідне наукове обґрунтування як в теоретичному, так і у практичному плані.

Актуальність нашого дослідження пов'язана з тим, що для побудови ефективної системи формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки важливим є вимірювання прогресу такого формування, з'ясування динаміки змін у рівнях сформованості творчих якостей студентів.

Кожен критерій має бути придатним для здійснення діагностування, надаючи можливість дослідити на всіх рівнях сформованості в особистості студента певного утворення або якості, а також проаналізувати взаємозв'язок та взаємодію усіх структурних його компонентів.

Для виявлення творчих якостей особистості вчені Ч. Лі-фан та Р. Штернберг пропонують систему «багатогранної оцінки творчості» (Multifaceted Assessment of Creativity). Система вимірює в тестовому режимі ступінь ресурсів творчості, а саме: «інтелект, знання, інтелектуальний стиль поведінки, ідивідуальність, мотивацію особистості, соціальне середовище» [52, с. 229].

Ми спираємось на висновки педагогічних досліджень, у яких виокремлюються вимоги до показників, що мають бути зведені до мінімальної кількості в зв'язку з тим, що процедура оцінювання не повинна бути надто складною; показники мають бути доступними для вимірювання, зрозумілими і конкретними.

Залежно від визначених критеріїв досліджуваних явищ науковці у розвідках обирають різні критерії та показники. Спробуємо їх розглянути.

Так, у роботах С. Гаврилук згадується поняття «творчі якості вихователя», що є важливим у межах нашого дослідження. Дослідницею визначено індивідуальні творчі якості як складову готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до педагогічної творчості, наряду з творчими педагогічними цінностями, потребою у творчості та сукупності

професійних знань, умінь і навичок студента, необхідних для організації творчої діяльності дітей у сучасних закладах дошкільної освіти [7, с. 15]. Серед критеріїв, що виділяє авторка, увага зосереджується на таких, як: когнітивно-операційний, емоційно-вольовий, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-творчий [7, с. 16].

Враховуючи проаналізовані роботи, ми вважаємо, що при обґрунтуванні критеріїв та показників сформованості творчих якостей вихователів закладів дошкільної освіти доцільно враховувати такі аспекти:

- особливості професійної підготовки та специфіку професійної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти;
- сутність поняття «творчі якості вихователя закладу дошкільної освіти»;
- структуру, взаємозв'язок та взаємозумовленість структурних компонентів творчих якостей вихователів закладів дошкільної освіти.

Проведений аналіз підходів дав нам змогу розкрити наступні критерії сформованості творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки: пізнавальний, емоційно-мотиваційний, діяльнісно-творчий.

Пізнавальний критерій сформованості творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти містить певний обсяг знань, умінь і навичок, необхідних для здійснення професійної діяльності, де творчість пронизує акт пізнання дійсності особистістю.

Пізнавальний критерій характеризується наступними показниками:

- поінформованість щодо ключових понять педагогічної творчості;
- визнання себе як носія творчих якостей;
- вигадливість у застосуванні інноваційних методик виховання дітей.

Емоційно-мотиваційний критерій як результат сформованості творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти пов'язаний з рівнем творчих педагогічних мотивів, позитивного ставлення до творчих якостей, потреб у творчості та сформованої суб'єктної позиції.

Відтак, емоційно-мотиваційний критерій у нашому дослідженні розкривається за такими показниками:

- захопленість у процесі професійної підготовки;
- наявність мотивів до творчості в професії вихователя, визнання цінності творчих якостей в майбутній професії;
- суб'єктна позиція майбутнього вихователя, внутрішня потреба у самореалізації, саморозвитку та професійному самовдосконаленні в творчій діяльності.

Діяльнісно-творчий критерій сформованості творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти пропонуємо діагностувати через призму таких показників:

- здатність до винахідливого вирішення проблеми;
- оригінальність у вирішенні проблем розвитку дитини дошкільного віку;
- творча активність у різних видах діяльності майбутнього вихователя.

Викладене вище дозволило умовно визначити сформованість творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки на високому, середньому й низькому рівнях. Описуючи рівні сформованості творчих якостей майбутніх вихователів, ми покладалися на загальні вимоги до їх виділення, а саме: положення про те, що рівні повинні виступати характеристикою якісних змін; перехід від одного рівня до іншого відображає ступінь зміни об'єкта, при цьому кожний рівень вступає у взаємодію з усіма рівнями. Наведемо описову характеристику рівнів сформованості творчих якостей майбутніх вихователів.

Високому рівню сформованості творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти властиві глибокі знання, розуміння та можливість чітко визначати зміст і сутність ключових понять педагогічної творчості, визнання себе носієм творчих якостей, здатність аргументувати важливість творчих якостей в майбутній діяльності, уявлення про можливості творчого зростання, вигадливість у застосуванні інноваційних методик виховання дітей

дошкільного віку, емоційно-позитивне ставлення до професії вихователя, емпатійне ставлення до дітей, захопленість фактами майбутньої професійної діяльності, умотивованість до творчості у професії вихователя, винахідливість і оригінальність у впровадженні нових творчих ідей, позитивна орієнтація на знаходження компромісного вирішення проблеми для покращання процесу виховання дитини, активне прагнення до самореалізації, саморозвитку та професійного самовдосконалення у творчій діяльності, виникнення почуття задоволення від вияву імпровізаційності і артистичності у творчій діяльності, бачення цінності формування та вдосконалення творчих якостей.

Середньому рівню сформованості творчих якостей майбутніх вихователів властиві розуміння ключових понять педагогічної творчості, спроможність майбутнього вихователя дати їм визначення, але при цьому відсутність аргументованого судження щодо змісту цих понять, визнання себе носієм деяких творчих якостей, нечітке уявлення щодо можливості творчого зростання, вигадливість у застосуванні окремих інноваційних методик виховання дітей дошкільного віку, в цілому позитивне ставлення до професії вихователя, вибіркоче емпатійне ставлення до дітей, захопленість деякими фактами майбутньої професійної діяльності, недостатня впевненість щодо перспективи майбутньої роботи за фахом, нестійка умотивованість до творчості у професії, винахідливість і оригінальність у вирішенні деяких питань професійної спрямованості, ситуативна орієнтація на знаходження компромісного вирішення проблеми для покращання процесу виховання дитини, прагнення до самореалізації, саморозвитку та професійного самовдосконалення в творчій діяльності, фрагментарний вияв імпровізаційності та артистичності у творчій діяльності, відсутність прагнення до вдосконалення творчих якостей, визнання цінності формування та вдосконалення деяких творчих якостей для майбутньої професії.

Низькому рівню сформованості творчих якостей майбутніх вихователів властиві неспроможність визначити зміст ключових понять педагогічної творчості, невизнання себе як носія творчих якостей, відсутність вигадливості

у застосуванні інноваційних методик виховання дітей дошкільного віку, в цілому позитивне ставлення до професії вихователя, проте невпевненість щодо правильного вибору майбутньої професії, відсутність емпатійного ставлення до дітей та захопленості фактами майбутньої професійної діяльності, рідкий вияв умотивованості до творчості у професії вихователя, відсутність здатності до винахідливого та оригінального вирішення проблеми, відсутність орієнтації на знаходження компромісного вирішення проблеми для покращання процесу виховання дитини, недостатнє прагнення до самореалізації, саморозвитку та професійного самовдосконалення у творчій діяльності, виникнення почуття невпевненості від вияву імпровізаційності і артистичності у творчій діяльності, неспроможність бачення цінності формування та вдосконалення творчих якостей.

Констатувальним етапом дослідження було охоплено 312 студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта Рівненського державного гуманітарного університету, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Харківської гуманітарно-педагогічної академії та Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту засвідчив, що високий рівень сформованості творчих якостей майбутніх вихователів був властивий 25,33 % студентів; середній – 48,67 %; низький – 26 %.

Результати констатувального експерименту показали, що сформованість творчих якостей студентів характеризується переважно середнім рівнем, що стало підтвердженням необхідності розроблення та впровадження методики формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Методологічним підґрунтям для розробки методики формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти слугували

системний, діяльнісний, особистісний, компетентнісний, індивідуальний, міждисциплінарний та евристичний підходи.

Методика формування творчих якостей майбутнього вихователя розглядається нами як впорядкована педагогічна система, спрямована на реалізацію педагогічної мети в конкретних педагогічних умовах, відповідно до етапів її реалізації з використанням системи форм, методів та засобів.

Для успішної реалізації методики необхідно створити такі умови під час підготовки у закладі вищої освіти, які б стимулювали усвідомлення кожним учасником освітнього процесу важливості творчих якостей у професії вихователя закладу дошкільної освіти.

Умовами прийнято вважати чинники, які уможливають наявність того чи іншого предмета, стану чи процесу, тобто те, від чого залежить існування того чи іншого явища. Педагогічні ж умови – певні педагогічні обставини, які сприяють прояву педагогічних закономірностей у процесі існування певних педагогічних явищ.

Зазначимо, що сучасні дослідження проблем освітнього процесу у вищій школі орієнтовані на формування творчої особистості, на розробку умов, які забезпечують продуктивність виховної системи закладу вищої освіти, спрямованого на розгляд особистості як динамічного утворення й джерела суб'єктивності у її вищому прояві – творчості.

Останніми роками до проблеми творчості звертаються все більше дослідників, у дисертаційних працях яких творчість розглядається як важливий аспект вирішення специфічних психолого-педагогічних завдань.

Цікавим для нашого дослідження вважаємо погляд О. Фунтікової на розвиток творчого потенціалу, що є важливою умовою культурного прогресу суспільства й виховання людини в цілому. Авторка наголошує, що на всіх шаблях школи (початкової, середньої, вищої) слід звертати особливу увагу на формування глибоких і міцних знань, на максимальну стимуляцію самостійної діяльності студентів, на розвиток стійких творчих інтересів,

цілеспрямованості творчих пошуків, наполегливості під час виконання творчих завдань [46, с. 338-339].

Серед психолого-педагогічних умов розвитку креативної складової професійного мислення майбутніх педагогів Н. Малій виділяє такі: науково обґрунтована декомпозиція загальної мети у конкретні кваліфікаційні вимоги до випускника (професійні якості, знання, навички, уміння, здібності), орієнтацію освітнього процесу закладу вищої освіти на студентів, формування у професійно-освітньому процесі фахівця-особистості, побудову освітнього процесу на основі сучасних інтенсивних психолого-педагогічних технологій [26, с 7].

Психологічні умови розвитку професійної креативності визначено і описано Н. Гоцуляк. На думку дослідниці, психологічними умовами розвитку професійної креативності є: 1) мотиваційна готовність до систематичної роботи з підвищення рівня методичної майстерності; 2) критичний аналіз своєї педагогічної діяльності, що забезпечує виявлення психологічних бар'єрів, характерних для його діяльності, і вибір «розвиваючих» стратегій їхнього подолання; 3) цілеспрямований перегляд сформованої системи методичних знань, навичок й умінь і пошук нових засобів і способів навчання; 4) освоєння викладачем нових методів і методик рішення конкретних завдань навчання повинне здійснюватися при дотриманні певної психологічної послідовності етапів оволодіння способами вирішення методичних проблем [9, с. 15].

Важливою психолого-педагогічною умовою розвитку креативного мислення майбутніх практичних психологів, на думку Н. Макаренко, є створення у закладі вищої освіти середовища, що надає можливість формування внутрішньої мотиваційної готовності до творчої професійної діяльності, підвищення рівня професійних і загальних знань, компетентності, знайомства з новими креативними технологіями; набуття практичних навичок діяльності; використання евристичних прийомів; зняття остраху критики нестандартних думок; виникнення надситуативної активності при вирішенні проблем, наближених до реальних умов [25, с. 16].

Педагогічні умови виховання творчої особистості майбутнього педагога визначено Г. Яківчук. Створення таких умов передбачає оволодіння студентом технологією особистісного зростання як комплексом виховуючих і самовиховуючих впливів в умовах інноваційно-естетичного простору закладу вищої освіти для творчої самореалізації студентів у різних видах діяльності [50, с. 10].

Дослідниця О. Гузалова серед системи педагогічних умов організації творчої діяльності студентів закладів вищої освіти у процесі професійної підготовки виокремлює такі: створення мотиваційної настанови на творчу діяльність студентів; реалізація спільної діяльності зі студентами, що трансформується у співтворчість; розв'язання завдань винахідницького характеру [11, с. 5].

Цікавими у руслі нашого дослідження є розроблені І. Гриненком педагогічні умови розвитку креативності майбутніх педагогів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки, а саме: оволодіння знаннями основ креативності; організація знаково-символьної діяльності; створення креативного клімату; аксіологізація гуманітарних знань. Зазначимо, що одним із ефективних засобів реалізації педагогічних умов автор вважає розроблений спецкурс «Педагогічна творчість та інноваційна діяльність». Цікавою є створена автором технологія креативного багаторівневого кодування інформації, до якої І. Гриненко відносить систему взаємопов'язаних методів (інтелект-карт, АбРеСа, концепта), що розвиває уяву, інтуїцію, стислість мислення та сприяє рефлексії [10, с. 6–8].

Корисним вважаємо дослідження М. Стась, в якому виявлено педагогічні умови формування у майбутніх педагогів естетичних творчих якостей. До переліку таких умов автор відносить: створення та організацію предметно-просторового середовища інтер'єрів навчальних кімнат; споглядання та аналіз творів образотворчого мистецтва; спілкування з іншими видами мистецтва; оволодіння образотворчою грамотою; індивідуалізацію процесу розвитку естетичних творчих якостей та умінь; зіставлення

суб'єктивної оцінки результатів власної творчої діяльності з експертною оцінкою [42, с. 9].

На ґрунті психологічних умов пропонує розглядати розвиток креативності майбутніх психологів у закладах вищої освіти Т. Розова, серед яких виділяє: загально-психологічні, соціально-психологічні, психолого-педагогічні [37, с. 17].

Важливим є урахування результатів дослідження О. Кривильової, яка виявляє педагогічні умови системи підготовки майбутніх педагогів до самостійної творчої діяльності, що будується на закономірностях педагогічного процесу. Найважливішими з них дослідниця вважає: впровадження поетапного розвитку творчої особистості майбутнього спеціаліста в освітньому процесі; педагогічно доцільне поєднання традиційних та інтерактивних освітніх технологій, спрямованих на забезпечення особистісно-орієнтованої взаємодії; урахування індивідуальних особливостей студентів у процесі організації проблемно-пошукової діяльності; активізація у студентів спонукальних мотивів до творчого самовираження; навчально-дослідницька та науково-дослідницька діяльність студентів [21, с. 181]. Ми згодні з автором, адже також важливого значення надаємо поетапному формуванню творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в процесі професійної підготовки на основі творчої взаємодії.

Аналізуючи процес формування креативності майбутніх педагогів, Л. Петришин основними умовами цього процесу вважає створення середовища для активізації творчості студента та актуалізації креативності, формування внутрішньої мотивації, розвиток навичок творчого мислення, введення в зміст навчального процесу методів активного навчання та залучення уже існуючих ресурсів в процес формування креативів [36, с. 278].

Процес ефективного стимулювання творчої активності студентів в освітньому процесі вищої школи, на думку О. Шапран і О. Новак, можливий за дотримання таких основних психологічних умов, як-от: створення творчої

атмосфери у процесі навчання і виховання, доброзичливість та гуманізм викладача; забезпечення можливості студентам ставити запитання, висувати оригінальні ідеї, гіпотези; створення умов для конструктивного спілкування студентів незалежно від рівня розвитку їх творчих здібностей; використання особистого прикладу, творчого підходу до вирішення проблем. Дослідниками зазначено і педагогічні умови стимулювання творчої діяльності зо добувачів, серед них: використання цікавих аналогій у процесі занять; набуття студентом власного досвіду творчої діяльності та апробація його на практиці; розв'язання творчих завдань; оволодіння навичками дослідницької роботи [49, с. 78].

Педагогічними умовами розвитку креативності майбутніх педагогів гуманітарного профілю під час навчання у вищій школі І. Гриненком зазначено такі: оволодіння знаннями основ креативності, організація знаково-символьної діяльності; створення креативного клімату; аксіологізація гуманітарних знань [10, с. 6].

Серед організаційно-педагогічних умов розвитку креативності майбутніх педагогів Л. Корольовою виокремлено: формування мотиваційних установок на домінанту креативної спрямованості в структурі професійної діяльності; організація процесу набуття студентами знань, умінь і досвіду з розвитку креативних здібностей у навчально-виховній діяльності шляхом упровадження авторських модулів; оптимізація аудиторної та позааудиторної суб'єкт-суб'єктної навчальної взаємодії через створення розвивального середовища креативного характеру; стимулювання фахової самоідентифікації майбутніх педагогів з опорою на кращий досвід успішних представників освітньої галузі [20, с. 10-11].

Педагогічні умови формування готовності майбутніх вихователів до творчої самореалізації розглянуті В. Любивою, серед них виокремлено такі: удосконалення практичного компонента (педагогічна практика) професійної підготовки студентів, спрямованість навчального процесу на формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до творчої самореалізації; інтегрована система освітнього процесу з пріоритетом творчості та

академічної свободи, європейських цінностей; інноваційний характер організації освітнього середовища на базі технології розвитку творчої активності, критичного мислення, риторики; інтерактивність взаємодії, партнерство суб'єктів освітньої взаємодії; високий рівень гендерної культури освітнього середовища; наукова спрямованість творчої активності студентів, формування потреби до наукової творчості; творча комунікативність як результат доброзичливості освітнього середовища, функціонування мультимедійності, академічної мобільності, освітньої динаміки [23, с. 53].

Організаційно-педагогічними умовами професійної підготовки майбутніх вихователів до педагогічної творчості С. Гаврилюк визначено наступні: наявність позитивної мотивації майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості; організація розвивального освітньо-творчого простору вищого навчального закладу; використання ситуацій професійно-творчого успіху; забезпечення суб'єкт-суб'єктних взаємин викладачів і студентів у процесі творчого зростання майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів [7, с. 5].

Результати констатувального етапу експерименту підтвердили, що в освітній процес закладів вищої освіти доцільним й необхідним є впровадження педагогічних умов, спрямованих на підвищення рівнів сформованості творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. У контексті проблеми дослідження завдання ЗВО вбачаємо в забезпеченні таких педагогічних умов, що сприяли б формуванню творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Ми розглядаємо педагогічні умови як один із компонентів педагогічної системи, що відображає сукупність можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища, що впливають на особистісний і процесуальний аспекти даної системи і забезпечують її ефективне функціонування і розвиток. Під педагогічними умовами формування творчих якостей вихователів закладів дошкільної освіти розуміємо сукупність зовнішніх об'єктивних обставин, що детермінують успішність цього процесу, від реалізації яких залежатиме рівень

сформованості творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

З урахуванням специфіки діяльності вихователя закладу дошкільної освіти, результатів наукових досліджень та емпіричного досвіду, відповідно до означеної проблеми дослідження, нами визначено такі педагогічні умови формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки:

- створення творчого середовища формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, базоване на реалізації визначальних ідей системного, діяльнісного, особистісного, компетентнісного, індивідуального, міждисциплінарного та евристичного підходів;

- залучення студентів до творчої діяльності та взаємодії у відповідності з їх потребами та індивідуальними особливостями розвитку творчих якостей;

- педагогічне спрямування змісту, форм та методів професійної підготовки на пізнавальну активність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти стосовно питань педагогічної творчості.

Схарактеризуємо й обґрунтуємо більш докладно визначені нами педагогічні умови формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Так, першою умовою є створення творчого середовища формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, базоване на реалізації визначальних ідей системного, діяльнісного, особистісного, компетентнісного, індивідуального, міждисциплінарного та евристичного підходів. Для того, щоб наданий опис методологічних підходів не був номінальним і не втратив прикладне значення в експериментальній частині нашого дослідження, ми актуалізуємо наукове підґрунтя у вигляді реалізації основних характеристик зазначених підходів.

Вважаємо, що суспільство, яке оновлюється, висуває нові вимоги до сучасного вихователя дітей дошкільного віку. Підготовка таких вихователів

має здійснюватися з урахування розгалужених теорій та методологій, але основними є системний, діяльнісний, особистісний, компетентнісний, індивідуальний, міждисциплінарний та евристичний підходи. Ці підходи постали основою для розробки і впровадження фундаментальних положень у формуванні творчих якостей майбутніх вихователів, тобто нам слід виділити керівні принципи, що будуть регламентувати роботу викладачів закладів вищої освіти, які працюють зі студентами спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Якщо спиратися на дослідження Л. Петришин, то для успішної професійної підготовки до творчої педагогічної роботи важливим є врахування принципів системності, наступності, рефлексії, творчого самовираження та самоорганізації особистості, формування креативної позиції [36, с. 396–397]. Принципи, на нашу думку, зумовлюють деталізацію і впровадження підходів формування творчих якостей вихователів у професійній підготовці.

Головним принципом у дослідженні розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога О. Отич визначає принцип посилення креативності змісту навчальних дисциплін шляхом впровадження до нього мистецького компонента та принцип опори на образ [33, с. 77].

Цікавими для нашого дослідження є принципи педагогіки творчості, виділені С. Сисоєвою. Серед основних автор зазначає такі: «принцип взаємозумовленості освіти і творчого розвитку особистості та принцип самоорганізації» [41, с. 86–87].

Таким чином, необхідно зазначити ряд принципів, врахування яких в організації процесу формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки призведе до найкращих результатів. Сформулюємо та схарактеризуємо окремі важливі принципи організації освітньої роботи, спрямованої на формування творчих якостей майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти: системності, діяльності, індивідуального підходу, творчості, відкритості творчому задуму, гуманізації, трансформаційності, поетапності.

Принцип системності базується на вивченні процесу формування творчих якостей майбутніх вихователів як системи, унаслідок впровадження якої формуються творчі якості. Сутність цього принципу полягає у тому, що навчальна система закладу вищої освіти не може ефективно функціонувати й сприяти підготовці висококваліфікованих, творчо спрямованих та компетентних фахівців, якщо вона не містить вільний вибір повного набору творчо зорієнтованих компонентів навчання (підходів, методів, систем, дисциплін).

Принцип діяльності ґрунтується на пошуку нового змісту продуктивно-творчого досвіду й знаходженні оригінальних шляхів творчої активності та творчої реалізації особистості майбутнього вихователя в різних сферах життєдіяльності та життєтворчості. Завданням закладу вищої освіти є формування професійно-компетентних, мобільних, здібних до творчого самовдосконалення педагогів. Викладачі, реалізуючи ці завдання, повинні власним прикладом демонструвати творчі якості.

Сучасна концепція освіти ставить перед викладачами закладів вищої освіти завдання здійснення *принципу індивідуального підходу* до кожного, кого навчають з урахуванням його індивідуально-типологічних особливостей. При цьому індивідуалізація навчання в процесі формування творчих якостей нами розглядається як опора на знання особливостей когнітивних стилів та індивідуальних пізнавальних стратегій майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. На нашу думку, індивідуалізація професійної підготовки дозволяє активізувати потенційні творчі можливості студента – майбутнього вихователя і вирішувати питання творчого характеру, що пов'язані з професійною діяльністю.

Принцип творчості передбачає використання творчих знань та умінь у процесі професійної підготовки та сприяє формуванню творчих якостей майбутніх вихователів, визначає творче ставлення здобувача до наповненості навчання і освітньої діяльності.

Принцип відкритості творчому задуму стимулює активну дослідницьку діяльність студентів, підвищує їх зацікавленість у навчальному процесі, сприяє розвитку дослідницьких нахилів, творчої активності під час засвоєння навчального матеріалу, стимулює їх інтелектуальну діяльність, закріплює впевненість у власних творчих можливостях, виховує незалежність поглядів, неординарність. Таким чином, це буде позитивно впливати на рівень сформованості творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Принцип гуманізації процесу професійної підготовки майбутнього вихователя полягає у зверненні до цінності «Я» студента, максимальної індивідуалізації виховання і навчання. Викладачам, які працюють у закладах вищої освіти, необхідно приділяти особливу увагу подальшому формуванню мотиваційної сфери студентів, що сприяє усвідомленню студентами ієрархії власних мотивів до творчості, творчих інтересів, формуванню Я-концепції, визначенню сенсу життя.

Принцип трансформаційності як зміни педагогічної системи, що ґрунтується з урахуванням нової освітньої парадигми та здійснюється через експеримент та творчість як особистісну характеристику викладача безпосередньо у професійній діяльності вищої школи. Даний принцип передбачає зміни у професійній підготовці, що впливають з урахуванням методологічних підходів у формуванні творчих якостей майбутніх вихователів та зміни у змісті їх професійної підготовки. Такі зміни відбудуться в результаті перегляду складових компетентостей майбутніх творчих вихователів та скорегують побудову процесу професійної підготовки, забезпечать удосконалення форм, методів і засобів формування творчих якостей майбутніх вихователів.

Принцип поетапності, особливістю якого є поетапна система роботи з формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

В нашому дослідженні принципи розглядаються як рекомендації, урахування яких дозволить спрямовувати педагогічну діяльність викладачів та побудувати освітній процес професійної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку на досягнення педагогічної мети у закладі вищої освіти. Варто також зазначити, що урахування всіх вищезазначених принципів у процесі професійної підготовки значно підвищить ефективність формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Для реалізації другої умови – залучення студентів до творчої діяльності та взаємодії у відповідності з їх потребами та індивідуальними особливостями розвитку творчих якостей – необхідно освітній процес наповнити компонентами, серед яких студент матиме можливість обрати ті, що відповідають його інтересам та особливостям. На створенні освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії наголошено в Законі України «Про вищу освіту» [15]. Це вимагає від викладача ЗВО створення умов суб'єкт-суб'єктної взаємодії зі студентами з метою спрямування їх творчої активності в процесі професійної підготовки.

На нашу думку, щоб сформувати творчі якості майбутнього вихователя треба, насамперед, надавати студенту можливість бути вільними в організації своєї творчої діяльності, підтримувати і заохочувати у професійній підготовці до роботи з дітьми, дбати про створення певного конструктивного діалогу в системі «творче середовище – творчий педагог» та виробити переконання в кожного: «Я можу творити!» «Я здатен до творчості!», «Я хочу творити!», «Мені це потрібно!».

Важливим аспектом взаємодії учасників освітнього процесу є творчий характер організації цього процесу. Під творчою взаємодією у педагогічному процесі розуміємо інтеграцію взаємопов'язаних стосунків викладачів зі студентами, стосунків студентів між собою, під час якої кожен матиме можливість розкрити власний творчий світ, виявити творчі якості.

Серед особливостей реалізації педагогічних можливостей, що забезпечують творчу взаємодію викладача та студента у закладі вищої освіти ми можемо назвати такі: здатність сприймати і адекватно інтерпретувати поведінку студентів, фіксувати зміни в навчальній діяльності, визначати причини, що ці зміни викликають; наявність широкого набору оцінних критеріїв, які б дозволяли викладачу порівнювати характер змін, що відбуваються у результаті творчої діяльності здобувачів; уникати у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів «стереотипізації», «нав'язування суб'єктної думки» під час оцінювання результатів творчої діяльності; визнання індивідуальної неповторності особистості кожного студента. Це залежить від індивідуальних особливостей студентів і бажання викладача надати можливість усім здобувачам працювати відповідно до творчих здібностей, інтересів, нахилів. Викладач повинен бути готовим до цілісного бачення суб'єктів навчання, забезпечувати їх системний розвиток.

Третьою педагогічною умовою формування творчих якостей майбутніх вихователів нами було виділено спрямування змісту, форм та методів професійної підготовки на пізнавальну активність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти стосовно питань педагогічної творчості. Для її реалізації важливим аспектом вважаємо доповнення та доопрацювання дидактико-методичного забезпечення освітнього процесу у закладі вищої освіти щодо формування творчих якостей майбутніх вихователів.

У межах нашого дослідження розглядаємо особистість майбутнього вихователя як представника нової формації, що характеризується не тільки високим рівнем педагогічної творчості, а й відповідним рівнем професійних знань, набутими психолого-педагогічними знаннями, уміннями та навичками, які, за сприятливих для педагогічної творчості умов, забезпечують його ефективну педагогічну діяльність. Виникає думка про те, що творчості, як і будь-якій діяльності, можна навчитися, окрім того, вчити творчій діяльності потрібно кожного через різні процеси, у тому числі і наданні знань про творчість. Необхідно зазначити, що одним із шляхів удосконалення

навчальної діяльності у формуванні творчих якостей майбутніх вихователів вбачаємо в оптимальному поєднанні різних форм та методів роботи у процесі професійної підготовки.

З цих позицій зміст, форми, методи та засоби професійної підготовки студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 012 Дошкільна освіта передбачає доповнення інформацією та урізноманітнення відповідно до структури творчих якостей майбутніх вихователів (пізнавального, емоційно-мотиваційного та діяльнісно-творчого компонентів).

Вбачаємо необхідність впровадження в практику закладів вищої освіти розробленої системи роботи, що представлена поетапним формуванням творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти і розрахована на період професійної підготовки.

Такий шлях надасть можливість сформувати у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти творчі якості у процесі професійної підготовки.

Створення відповідних педагогічних умов та організація цілеспрямованої систематичної роботи з формування усіх компонентів творчих якостей вихователя ЗДО у процесі їхньої професійної підготовки у закладі вищої освіти забезпечить розв'язання поставлених завдань.

Отже, реалізація методики формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки відбувалась як в аудиторній, так і поза аудиторній (виробнича практика, серія тренінгових занять, самостійна робота) формах організації навчання студентів.

Основними методами навчання в ході реалізації методики формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти виокремлено: 1) метод актуалізації обізнаності в питаннях самопізнання творчих якостей; 2) метод актуалізації творчих вправ; 3) метод проєкції творчих якостей в уявну майбутню професійну діяльність; 4) метод творчого перевтілення; 5) інтерактивні методи «Офіс пані Творчості», «Shelf-idea» та «Creative-shop».

До засобів, що уможливили успішну реалізацію методики формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки віднесено: інформаційна платформа «Word Art» та «Pinterest» та методичні розробки пазл «Фрагменти творчості», «Барви творчих думок», «Творчі якості на дотик».

Формувальний експеримент передбачав такі етапи: інформаційно-пропедевтичний, евристично-діяльнісний і результативний. Кожний етап був спрямований на реалізацію специфічних завдань, використання відповідних форм, методів та засобів.

Розроблена методика формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти включала в себе комплекс форм, методів та засобів формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

В основу експериментальної методики формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти було покладено реалізацію таких педагогічних умов: створення творчого середовища формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, базоване на реалізації визначальних ідей системного, діяльнісного, особистісного, компетентнісного, індивідуального, міждисциплінарного та евристичного підходів; залучення студентів до творчої діяльності та взаємодії у відповідності з їх потребами та індивідуальними особливостями розвитку творчих якостей; спрямування змісту, форм та методів професійної підготовки на пізнавальну активність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти стосовно питань педагогічної творчості.

Інформаційно-пропедевтичний етап і використані методи, форми та методичне забезпечення були спрямовані на виконання таких завдань: ознайомлення студентів та викладачів з результатами, що отримані на етапі констатувального експерименту; усвідомлення студентів себе як носіїв творчих якостей, з'ясування яких саме якостей; формування мотивів студентів до оволодіння творчими якостями вихователя у процесі професійної

підготовки; конкретизації педагогічних умов, завдань, принципів, форм, методів, засобів для реалізації методики.

Основні завдання евристично-діяльнісного етапу полягали у формуванні пізнавального, емоційно-мотиваційного та діялісно-творчого компонентів творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Формування пізнавального компоненту творчих якостей майбутніх вихователів відбулось завдяки озброєнню майбутніх вихователів системою загальних та спеціальних знань, необхідних для продукування та реалізації творчих ідей. Формування знань здійснювалось шляхом стимулювання пізнавальної та творчої активності через осмислення сутності творчої діяльності вихователя закладу дошкільної освіти. Причому актуалізовано такі педагогічні ситуації, що виникають в закладі дошкільної освіти, вирішення яких вимагає наявності таких творчих якостей у вихователя, як: обізнаність, креативність, критичність мислення, вигадливість.

Формування емоційно-мотиваційного компоненту полягало у розвитку стійкого емоційного ставлення шляхом нагромадження позитивного досвіду у процесі творчої діяльності, формування позитивного ставлення майбутніх вихователів до творчості, розвитку інтересу та усвідомлення студентами необхідності формування творчих якостей вихователя як важливої складової професійної компетентності педагога дошкільної ланки освіти. Це водночас слугувало результативним і процесуальним мотивом для студентів до оволодіння такими творчими якостями, як: емоційність, емпатійність, захопленість, умотивованість.

Формування діялісно-творчого компоненту творчих якостей вихователя полягало в озброєнні студентів досвідом творчих дій шляхом залучення до творчої діяльності, яка вимагала вияву активності, винахідливості, оригінальності, компромісності, артистичності, імпровізаційності, рефлексивності.

Під час організації евристично-діялісного етапу формувального експерименту в ході проведення лекційних і практичних занять дисциплін

професійного циклу, спецкурсу «Формування творчих якостей майбутніх вихователів», виробничих практик, серії тренінгових занять було застосовано такі методи: метод актуалізації обізнаності в питаннях самопізнання творчих якостей, метод актуалізації творчих вправ, метод проєкції творчих якостей в уявну майбутню професійну діяльність, метод творчого перевтілення, інтерактивні методи «Офіс пані Творчості», «Shelf-idea» та «Creative-shop» із використанням інформаційних платформ «Word Art» та «Pinterest».

На результативному етапі формувального експерименту відбулось вивчення динамічних змін рівнів сформованості творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти згідно з теоретично обґрунтованою методикою, що була впроваджена в освітній процес закладів вищої освіти впродовж попередніх етапів (інформаційно-пропедевтичного, евристично-діяльнісного).

Завдання результативного етапу полягали в оцінці розробленої методики і проведеної роботи щодо формування творчих якостей майбутніх вихователів, визначення напрямків подальшої діяльності. Змістом був аналіз позитивних і негативних тенденцій процесу формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки, узагальнення перспектив подальшого професійного розвитку творчої особистості майбутнього вихователя. На результативному етапі відбулась фіксація усвідомлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти щодо вияву сформованих творчих якостей у творчій діяльності та підсумковий контрольний зріз, який виступив змістовною складовою контрольного етапу дослідження з одного боку, рефлексією студентів ЕГ з іншого.

Перевірка ефективності розробленої методики формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти проводилась в експериментальних та контрольних групах на основі діагностичних зрізів, що надало можливість простежити за динамікою рівня сформованості творчих якостей майбутніх вихователів.

З метою виявлення рівня сформованості творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти було розроблено комплексну діагностичну методику «Загальний рівень сформованості творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти». Її структура – цільовий, основний, результативно-рефлексивний компоненти. Мета – виявлення знань, вмінь, здатностей, уявлень, вчинків, установок, продуктів творчості тощо у майбутніх вихователів відповідно до сформованості їх творчих якостей.

Основний компонент методики складався з трьох блоків, в яких згідно з критеріями та показниками можна було визначити рівні сформованості творчих якостей майбутніх вихователів за допомогою анкети, есе-роздуму, тестів, роботи з флеш-картами, проєктивної методики, участі в інтелектуально-творчому клубі, індивідуальних творчих завдань, творчих ігор тощо.

Для першого блоку комплексної методики «Загальний рівень сформованості творчих якостей майбутніх вихователів» нами було розроблено діагностичні матеріали. Мета даного блоку – встановлення загального рівня пізнавального критерію з відповідними показниками. Для цього ми склали анкету «Я пізнаю себе як творчу особистість», запропонували студентам написати есе-роздум «Творчим бути модно!» та розробили тестові завдання.

Для другого блоку комплексної методики «Загальний рівень сформованості творчих якостей майбутніх вихователів» для визначення рівня сформованості творчих якостей студентів за емоційно-мотиваційним критерієм з відповідними показниками було розроблено діагностичні матеріали. Мета даного блоку – встановлення рівня сформованості творчих якостей майбутніх вихователів за емоційно-мотиваційним критерієм з відповідними показниками. Для цього нами було розроблено флеш-карти «Знайди творче рішення», проєктивна методика «Захопленість майбутньою професією» та запропоновано студентам взяти участь в інтелектуально-творчому клубі «Яким має бути ставлення до професії вихователя закладу дошкільної освіти?» з метою виявлення захопленості у процесі професійної

підготовки; наявності професійних мотивів до творчості, визнання цінності творчих якостей у майбутній професії; виявлення суб'єктної позиції та внутрішньої потреби у самореалізації, саморозвитку та професійному самовдосконаленні у творчій діяльності.

Для третього блоку комплексної методики «Загальний рівень сформованості творчих якостей майбутніх вихователів» нами також було розроблено діагностичні матеріали. Мета даного блоку – встановлення загального рівня діяльнісно-творчого критерію з відповідними показниками. Для цього ми розробили флеш-карти «Знайди творче рішення», підготували індивідуальні творчі завдання і творчу гру «Скринька вихователя-винахідника», що були спрямовані на виявлення здатності до винахідливого вирішення проблеми, оригінальності у вирішенні проблем розвитку дитини; творчої активності у різних видах діяльності майбутнього вихователя.

Результати експерименту показали, що сформованість творчих якостей студентів характеризується переважно середнім рівнем, що стало підтвердженням необхідності розроблення та впровадження методики формування творчих якостей майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки.

Для визначення динаміки кількісних показників результатів констатувального і формувального етапів педагогічного експерименту було застосовано методи математичної статистики. Для перевірки вірогідності результатів проведеного дослідження використано критерій Пірсона. Порівняння засвідчило статистично значущі відмінності показників сформованості творчих якостей майбутніх вихователів експериментальної групи від контрольної за визначеними критеріями.

Емпіричні дані, отримані на контрольному етапі педагогічного експерименту, дали підставу зробити такі *висновки*:

1) загальний рівень сформованості творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти зріс: в обох групах зафіксовано

підвищення чисельності студентів на середньому і високому рівнях, проте зміни в експериментальній групі були більш суттєвими;

2) підсумкові рівні сформованості творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у студентів експериментальної групи перевищували відповідні показники студентів контрольної групи. У результаті проведеного формувального етапу експерименту відбулися позитивні зміни у відсотковому розподілі студентів за рівнями сформованості творчих якостей.

Порівняльний аналіз динаміки кількісних показників результатів констатувального і формувального етапів педагогічного експерименту засвідчив, що показники відсоткового значення студентів із високим рівнем сформованості творчих якостей майбутніх вихователів в ЕГ зросли на 12,34 %, тоді як цей показник у КГ збільшився на 1,34 %. На середньому рівні кількісні показники студентів ЕГ збільшились на 2,47 %, тоді як КГ збільшились лише на 0,66 %. На низькому рівні відсоткове значення студентів ЕГ зменшилось на 14,81 %, а в КГ зменшилось лише на 2 %.

Причиною підвищення рівня сформованості творчих якостей майбутніх вихователів в контрольній групі, на нашу думку, стало вивчення дисциплін цілу професійної підготовки, оскільки студенти отримували нові знання і в них були сформовані певні вміння та творчі якості.

Проведений статистичний аналіз одержаних експериментальних даних за всіма критеріями сформованості творчих якостей майбутніх вихователів (пізнавальний, емоційно-мотиваційний, діяльнісно-творчий) та відповідними їм показниками може слугувати достатнім доказом ефективності розробленої методики формування творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробці актуальних та інноваційних освітніх технологій вдосконалення творчих якостей вихователя закладу дошкільної освіти впродовж життя; виявленні індивідуальних характеристик студентів, що впливають на результати і динаміку цього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієвський Б. М. Професійна компетентність сучасного педагога *Педагогічні науки*. Випуск 65. Херсон: ХДУ, 2014. С. 216–220.
2. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці. *Виховання і культура*. Київ. 2009. № 12 (17,18). С. 5–7.
3. Белоусова Р. В. Індивідуально-типові особливості комунікативної креативності: автореф. дис. ... канд. психол. наук. 19.00.01 / загальна психологія, історія психології. Одеса, 2004. С. 5.
4. Білоус О. С. Системний підхід у формуванні творчої активності майбутнього педагога. *Вісник дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. Педагогічні науки. 2015. № 1 (9). С. 227–232.
5. Боличева О. В. Проблематика досліджень феномена персоніфікації в освітньому процесі. *Збірник наукових праць «Вісник післядипломної освіти»*. Університет менеджменту освіти НАПН України. 2010. Вип. 1(14). С. 38–46.
6. Гаврилюк С. М., Дудник Н. А. Створення ситуації творчого успіху як передумови професійного розвитку майбутніх вихователів. Проблеми освіти: збірник наукових праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. Вип. 91. 270 с.
7. Гаврилюк С. М. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до педагогічної творчості: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.04 / Умань, 2016. 37 с.
8. Гладуш В. А., Лисенко Г. І. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Д., 2014. 416 с.
9. Гоцуляк Н. Є. Психологічні умови розвитку професійної креативності викладача іноземної мови: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Хмельницький, 2008. 20 с.

10. Гриненко І. В. Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2008. 20 с.

11. Гузалова О. В. Педагогічні умови організації творчої діяльності студентів вищих технічних навчальних закладів у процесі вивчення природничо-математичних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2010. 20 с.

12. Гуцан Л. А. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Формування базових компетентностей у вихованців позашкільних навчальних закладів: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2013. С. 35–40.

13. Жейнова С., Гузь В., Таган Л. Організаційно-педагогічні умови ефективної взаємодії дошкільного закладу з сім'єю. *Науково-педагогічний журнал «Молодь і ринок»*, 2018. № 3 (158). С. 27–30.

14. Жейнова С. С. Критерії, показники та рівні сформованості творчих якостей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Проблеми освіти: збірник наукових праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»*. Київ, 2019. Вип. 93. С. 116–131.

15. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 22.10.2019).

16. Закон України «Про дошкільну освіту» № 2628-III від 11.07.2001. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення: 22.10.2017).

17. Закон України «Про загальну середню освіту» № 651-XIV від 13.05.1999. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/651-14> (дата звернення: 22.10.2017).

18. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 19.10.2017).

19. Конституція України: офіц. текст: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом

України від 8 грудня 2004 р.: станом на 1 січня 2006 р. Київ: Мін-во Юстиції України, 2006. 124 с.

20. Корольова Л. М. Підготовка майбутніх учителів до розвитку креативних здібностей учнів у навчально-виховній діяльності початкової школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Запоріжжя, 2019. 23 с.

21. Кривильова О. А. Формування у майбутніх вчителів готовності до самостійної творчої діяльності : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кіровоград, 2006. 255 с.

22. Левченко Т. І. Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності: монографія / за ред. С. І. Мазур. Вінниця: Нова Кн., 2011. 448 с.

23. Любива В. В. До педагогічних умов формування готовності майбутніх вихователів до творчої. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського*. 2016. №2(109). С. 51–54.

24. Ляпунова В. А. Підготовка вихователів до формування толерантності у дітей старшого дошкільного віку: монографія. Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. 363 с.

25. Макаренко Н. М. Психологічні чинники розвитку креативного мислення майбутніх практичних психологів: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2008. 20 с.

26. Малій Н. Ю. Психолого-педагогічні особливості розвитку креативної складової професійного мислення у майбутніх педагогів: автореф. дис. ... канд. психолог. наук: 19.00.07. Хмельницький, 2011. 20 с.

27. Машталір А. М. Формування творчих якостей майбутніх офіцерів у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2006. 19 с.

28. Медведєва А. Р. Формування творчих умінь студентів у позааудиторній виховній роботі : автореф. 13.00.04 дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2008. 21 с.

29. Моляко В. О., Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.

30. Москальова Л. Ю. Теоретико-методичні засади виховання у майбутніх учителів морально-етичної культури: автореф. дис ... д. пед. наук 13.00.07. Київ, 2011. 40 с.

31. Оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій освіті України в контексті євроінтеграції: монографія Б. А. Воронкова, М. А. Дебич, Н. М. Дем'яненко, Н. О. Дівінська та ін.; за заг. ред. Г. В. Онкович. К., 2014. 326 с.

32. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. К.: А.С.К., 2001. 256 с.

33. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти: монографія. Чернівці: Зелена Буковина, 2009. 752 с.

34. Парфентьева І. О., Матвійчук К. О. Етимологія поняття «евристичний підхід». *World Science*. 2018. № 8 (36), Vol.3. С. 46–49.

35. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи: монографія / керівн. авт. кол. Н. В. Гузій. К.: Вид-во НПУ імені Н. П. Драгоманова, 2015. 432 с.

36. Петришин Л. Й. Формування креативності майбутніх соціальних педагогів: теоретико-методичний аспект: монографія. Тернопіль: Астон, 2014. 400 с.

37. Розова Т. М. Креативність як чинник розвитку професійно-

комунікативних здібностей майбутніх психологів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 19.00.07. Київ, 2007. 23 с.

38. Савчин М. В. Методологеми психології: монографія. Київ: Наукове видання Серія «Монограф», спільний проект із ВЦ «Академвидав» 2013. 221 с.

39. Серьожникова Р. К. Формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього викладача у процесі професійної підготовки в університеті: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2009. 50 с.

40. Сисоєва С. О. Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти: роб. навч. прогр. для спеціальності 8.18010020. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. 56 с.

41. Сисоєва С. О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури: монографія. Київ: Едельвейс, 2014. 399 с.

42. Стась М. І. Формування естетичних творчих якостей та умінь майбутніх учителів засобами образотворчого мистецтва: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2001. 20 с.

43. Творчий розвиток особистості засобами мистецтва: навчально-методичний посібник / за ред., передмова Н. Г. Ничкало. Чернівці: Зелена Буковина, 2011. 255 с.

44. Ткач Т. В. Освітній простір особистості: психологічний аспект: монографія. К.; Запоріжжя, 2008. 272 с.

45. Федорович А. Творчість вихователя як чинник ефективності навчально-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі. *Науково-педагогічний журнал «Молодь і ринок»*. 2016. №10 (141). 168 с.

46. Фунтікова О. О. Педагогіка вищої школи: Словник-довідник. Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2007. 404 с.

47. Чан Тхи Тхюи Нга Технологический поход как основа формирования будущих воспитателей дошкольных образовательных

учреждений в педагогическом вузе *Журнал ФЭН-Наука Выпуск*. 2013. № 12 (27). С. 35–38.

48. Шандрук С. К. Психологічні засади розвитку творчих здібностей майбутніх практичних психологів: дис...д-ра психол. наук: 19.00.07. Тернопіль, 2015. 406 с.

49. Шапран О. І., Новак О. М. Педагогіка вищої школи: навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький: Домбровська Я. М., 2018. 280 с.

50. Яківчук Г. В. Виховання творчої особистості майбутнього вчителя музики в процесі вивчення українського музичного фольклору: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2009. 23 с.

51. Яланська С. П. Психологія творчості: навчальний посібник. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. 180 с.

52. Revisiting the Investment. Theory of Creativity. By: Li-fang Zhang, Sternberg, Robert J. Creativity Research Journal. 2011, Vol. 23 Issue 3, p. 229-238.